

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС
ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ
БУХОРО ДАВЛАТ УНИВЕРСИТЕТИ**

УСТОЗЛАРГА ҲУРМАТ – АЖДОДЛАРДАН МЕРОС (Илмий-назарий тўплам)

Бухоро давлат университети “Жаҳон тарихи” кафедраси
профессори, тарих фанлари доктори Шодмон Аҳмадович
Ҳайитовнинг илмий-педагогик фаолиятининг 40 йиллиги ва
таваллудининг 60 йиллигига бағишланади

**“Дурдона” нашриёти
Бухорои шариф - 2022**

борасида янада фидойийлик билан фаолият кўрсатишига қатъий ишонаман.

Шодмон Ҳайитовни Ўзбекистоннинг алп тарихчи олимларидан бири, деб биламан. Алпларнинг улуғворлиги узоқ-узоқлардан ҳам кўзга ташланади. Унинг ҳозиргача яратган ва бундан буён яратадиган илмий-тадқиқот ишлари ўзининг долзарблиги ва улуғворлиги билан нафақат Республикамизда, балки хоржий мамлакатларда ҳам ўзининг бўй-бастини кўрсатиб туришига аминман. Зукко олим ва ҳаётдан ҳикмат излаб яшаган камтарин ва самимий инсон, тарих фанлари доктори, профессор Шодмон Ҳайитовни 60 ёшга киргани билан самимий табриклаб, мустақкам соғлик, янада улкан илмий-ижодий ютуқлар ва келгусидаги эзгу орзуларининг рўёбини тилайман.

ЮТУҚ ВА МУВАФФАҚИЯТЛАР АСОСИ

Соҳиб Саидович РАУДОВ

БухДУ Миллий ғоя, маънавият асослари ва ҳуқуқ таълими кафедраси доценти, тарих фанлари номзоди.

Бухоролик тарихчи олим, тарих фанлари доктори, профессор Шодмон Аҳмадович Ҳайитов ўзининг узоқ йиллик машаққатли меҳнати, зуққолиги ва интилувчанлиги билан олим деган шарафли мақомга эга бўлди.

Шу нарсга диққатга сазоворки, олимлар бутун дунё бўйлаб тарқалган ва бутун инсониятга тегишли. Улар бир-бирини қидиради, бир-бири билан алоқа қилади. Олимларнинг учрашувлари ва мулоқатини таъминлаш шакллари ҳар хил ном билан аталади-булар республика ҳамда халқаро миқёсда ўтказиладиган семинарлар ва конференциялар, симпозиумлар ва конгресслар. Проф. Ш. Ҳайитовнинг маърузалари билан ана шундай халқаро ва республика анжуманларида иштироки уни мамлакатимиз тарихининг зуққо билимдони сифатида мамлакатимиз ва дунё илм аҳлига таништиришти десак хато қилмаймиз.

Олимлар ўртасидаги мулоқотнинг энг қулай ва кенг тарқалган йўли-олимларнинг илмий асарларини эълон қилишдир. Махфий ишловларни ҳисобга олмаганда, ҳар бир олим муаммога нисбатан ўз ёндашуви, эришган натижалари билан бутун дунёни таништиришга ҳаракат қилади. Шу маънода проф. Ш. Ҳайитов томонидан эълон қилинган ишлар ҳам анча салмоқлидир. Тарихимизнинг турли мавзуларига бағишланган монография, рисола ва мақолаларида ўзининг илмий қараш ва ҳулосаларини инкор қилиб бўлмас фактлар билан асослаб берадики, бу олимнинг зуққолигидан, тарихий воқеа ва ҳодисаларни қанчалик чуқур билишидан далолат бериб, унинг халқимиз ҳамда илм аҳли орасида обрў-эътибор топишига хизмат қилмоқда.

Олимликнинг ўзига хос хусусиятларидан яна бири – бу шогирдлар тайёрлашдир. Бу йўналишда ҳам проф. Ш. Ҳайитов томонидан амалга оширилган ишлар мақтовга сазовордир. Ҳозирга қадар унинг 10га яқин шогирдлари турли мавзуларда диссертациялар ёқлаб, тарих фани бўйича фалсафа доктори илмий даражасини олган бўлса, яна бир қатор шогирдлари диссертация тадқиқотлари устида илмий – тадқиқот ишлари олиб бормоқда. Бу эса проф. Ш. Ҳайитов ўз илмий мактабини яратганлигидан далолат беради.

Олимликнинг яна бир хусусияти ўз билимларини ёш авлодга етказишдир. Бу йўналиш проф. Ш. Ҳайитовнинг асосий иши бўлиб, мана 40 йилга яқин у талабаларга мамлакатимиз ва жаҳон тарихининг долзарб муаммоларини ёритиб берадиган турли фундаментал фанлардан маърузалар ўқийди, амалий ва семинар машғулотлари ўтказади. Унинг маърузалари ўзининг илмийлиги, тарихий фактларга бойлиги билан ажралиб туради. Нутқининг равонлиги, воқеа - ҳодисаларни ўзига хос шижоат ва маҳорат билан тушунтириши талабаларда унинг маърузаларига бўлган қизиқиш ва иштиёқни оширади.

Биз юқорида келтирган фактлар проф. Ш. Ҳайитовнинг серқирра ва сермахсул олим эканлигидан далолат беради.

Шу ўринда табиий савол туғилади, Ш. Ҳайитов кўлга киритаётган ютуқ ва муваффақиятларнинг асосини нималар ташкил этади?

Биринчи навбатда Ўзбекистон Республикаси давлат мустақиллигига эришганлиги проф. Ш. Ҳайитов илмий фаолияти учун катта имкониятлар яратиб берганлигини эътироф этиш лозим. Мустақиллик туфайли тарих фани совет мафкураси ва унинг ғоявий қолипларидан озод бўлди. Жамият ҳаётида амалга ошаётган муҳим ижтимоий жараёнлар тарих фани олдига ўзбек халқининг ҳаққоний тарихини яратиб, тараққиётнинг турли босқичларида жаҳон ҳамжамиятида унинг ўрни ва ролини аниқлаш, тарихий билимларни оммалаштириш ва тарғиб қилиш орқали миллатнинг маънавий ахлоқий қадриятлари, маданияти, қадимги анъаналарига қайтиш вазифаларини қўйди. Проф. Ш. Ҳайитов бу имкониятлардан унумли ва самарали фойдаланди.

Проф. Ш. Ҳайитовнинг замонасининг илғор зиёлиларидан бўлган, илм ва маърифатга интилувчи қишлоқ ўқитувчиси Аҳмад ака оиласида дунёга келиши ҳам бўлажак олимнинг шаклланишига ҳал қилувчи аҳамиятга эга бўлди. Гап шундаки, Аҳмад ака фарзандлар ўқишига жуда катта эътибор қаратган. Натижада бу оилада туғилиб, тарбияланган фарзандларнинг кўпчилиги олимлик мақомига эришиб, сулола олимлар сулоласи деган шарафли номга сазовор бўлди.

Ўрта мактабни аъло баҳоларда тугатган Ш. Ҳайитовнинг Бухоро давлат педагогика институти (ҳозирги БухДУ) Тарих факультетига ўқишга кириб, ўша даврнинг таниқли олимлари – тарих фанлари доктори, проф. Ф.Ҳ.Қосимов, тарих фанлари номзодлари, доцентлар Н.Й.Ўлдошев, Ш.О.Болтаев, Ж.Б.Баракаев каби устозлардан тарих илмининг сирларини ўрганганлиги унинг етуқ тарихчи олим бўлиб шаклланишида ҳал қилувчи омиллардан бири бўлди десак хато қилмаймиз.

Ш. Ҳайитовнинг фарғоналик таниқли тарихчи на этнограф олим, тарих фанлари доктори, профессор А.Абдулҳамидов, шунингдек, таниқли олима тарих фанлари

доктори, профессор Д.А.Алимова каби етуқ олимлар раҳбарлиги ва илмий маслаҳатчилигида номзодлик ва докторлик диссертациялари устида илмий тадқиқот ишлари олиб борганлиги ҳам муваффақиятлар омили бўлиб хизмат қилди.

Энг асосийси, Ш. Ҳайитов муваффақиятларининг асосини унинг билимдонлиги, илмга интилиши, меҳнаткашлиги, ўзига ва шогирдларига нисбатан талабчанлиги, илм йўлида ҳеч қандай компромиссга бормаслиги каби сифатлар ташкил қилади.

Илм йўлига кириб ўзининг мустаҳкам ўрнини топан ва шахдам қадамлар билан олдинга интилаётган проф. Ш. Ҳайитовга илмий парвозлар, омад, соғлиқ ва узоқ умр тилайман. Оилангиз, шогирдлар ҳамда дўстлар бахтига доимо омон бўлинг.

ИЛМУ ФАНГА БАХШИДА УМР

(Бухоро давлат университети профессори, тарих фанлари доктори, Шодмон Аҳмадович Ҳайитов ҳақида сўз.)

Рауф Жўраев

Адиб, шоир ва меҳнат фахрийси.

Бир ғариб кўнглини эта олсанг шод,
Яхшидур юз қулни этгандан озод.
Лутфингла бир дилни қул қила олсанг,

Яхшидур ер юзин этгандан обод

Саъдий Шерозий.

Қадрдонларим, илму фан фидойилари, Ҳайитовлар хонадони билан дўстлик ришталарининг боғланиш тарихини ёзишим учун гапни сал узоқроқдан бошлашимга тўғри келади.

2009 йилда Когон туман 16-умумтаълим мактабида директор лавозимида ишлар эдим. Хизмат тақозоси билан Когон шаҳар педагогика коллежига бордим. Коллежда Асроржон Аҳмадович Ҳайитов директор вазифасида

Устозларга хурмат – аждодлардан мерос

Чориев А.	Муҳожирлар тадқиқотчиси	80
Нормуродова Г.Б.	Серқирра тарихчи олим ва бағрикенг инсон	
Турсунов С.Н.	Устозлардан ибрат олиб шогирдларнинг комил устозига айланган аллома	83
Жумаев Р.Г.	Устоз, таъзимдамиз	85
Бадридинов С.	Илм билан бошланган дўстлик	89
Сирожев О.С.	Хайитов Шодмон Аҳмадович 60 ёшда	91
Жумаев А.	Юксак иқтидор эгаси	95
Рашидов О.Р.	Хаёт фалсафасини ўргатган устоз	97
Аминова А.М.	Жизнь дарованная науке	100
Халимов Т.А.	Шижоатли олим ва нотик	104
Ширинова Ф.И.	“Ўзимизга тортдими ҳозирги ёшлар ...?”	106
Хамроева С.И.		
Бакаев Н.Б.	Тарихчи донишманд олимнинг ойдин йўли	107
Бахронов Б.Б.	Ибратга йўғрилган нурли йўл	110
Хошимов С.	Эзгу ниятларга йўғрилган ҳаёт	112
Даминов Н.А.	Илм масканини яратган устоз	114
Шарипова О.Т.	Фидойи олим, беназир дўст, меҳрибон устоз	115
Болтаев Ш.О.	Олимлик даражасини улуғлаган инсон	119
Алламов А.А.	Интилганга толе ёр	120
Орзиев М.З.	Устознинг чексиз меҳри	123
Маттиев Ў.Б.	Устоз Ш.А. Хайитовнинг Афғон фуқаролари тарихига оид тадқиқотларига бир назар	126
Йўлдошев С.	“Чин тиғи билан оломмаган Фарғонани илм билан олган Шодмон Хайит”га кутлов хати	130
Собиров Н.	Мозийдан “марварид” излаган тарихчи олим	133
Арслонзода Р.	Инсонийлик ва олимлик тимсоли	137
Шарафиддинов А.	Фарғонага меҳри баланд дўстимиз Шодмон Хайитов ҳақида сўз	144
Раҳматиллаев Х.	Забардаст тарихчи олим	148

Устозларга хурмат – аждодлардан мерос

Утаева Ф.Х.	Таниқли тарихчи олим	153
Хайдаров Й.Х.	Зукко олим ва ҳаётдан ҳикмат излаган инсон	
Рауфов С.С.	Ютуқ ва муваффақиятлар асоси	155
Жўраев Р.	Илму фанга бахшида умр	160
Хамидов Б.И.	Ўзбеклар дунёсининг забардаст тадқиқотчиси	163
Холлиев Ж.О.		
Ортиқов З.З.	Устоз - отангдай улуғ ёхуд қадр баланд устоз	166
Умаров Б.Ж.	Чинаккам илм ва юксак одоб соҳиби	168
Ортиқов О.Р.	Устоз отадек улуғ, буюк зот	171
Исоев О.	Беғубор қалб эгаси	172
Кушаков С.Ю.	Илм йўлида жасорат кўргонинг посбони	174
Раҳимов Н.К.	Ўзбек муҳожирлиги тарихининг етук олими	177
Джураева Л.А.	Билим нурун таратган зот	179
Раджабова Н.	Устоз	182
Хайитов А.А.	Илм бобида нур, камтарликда комилликни касб этган олим	183
Аҳмадов А.А.	Тафаққури уммон, иродаси метин олим	185
Тошов Х.Р.	Элини “Достон” қилган олим	188
Мирзақулов Б.Т.	Изланувчи олим ва устоз	190
Турсунов Р.Н.	Илм-фан фидойиси ва бағрикенг устоз	194
Жумаев Қ.Ж.	Манфаатли илм соҳиби	195
Мажидов Ж.Ж.	Шогирдлар ардоғидаги устоз	197
Темиров Ф.У.	Илму-маърифатда шодмон ҳаётда ҳам Шодмон устоз	198
Мамаражабов Б.Н.	Шогирдлар ардоқлаган устоз	200
Нормаматова П.О.	Устозга хурмат – биз учун бахт	203
Абдуллаев Ж.И.	Эл ардоғидаги инсон ва жонқуяр устоз	205
Бебитов М.А.	Устоз, ўқитувчи, мураббий!	206
Файзиева Ф.	Ибрат китобидан бир соҳифа	209
Ахмедова М.Х.	Перспективный ученый	210
Мустафоев Б.И.	Тарихчи олимнинг муסיқий маданияти	212
		215
		273